

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора економічних наук, професора,
професора кафедри міжнародної економіки

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

УШЕНКО Наталі Валентинівни на дисертаційну роботу

Ткачука Артема Миколайовича на тему

«Трансформація структури зайнятості в національній економіці в умовах
діджиталізації», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокими цифровими трансформаціями, що докорінно змінюють функціонування ринку праці, структуру зайнятості населення, вимоги до професійних компетентностей і механізми формування людського капіталу. Стрімке поширення цифрових технологій, штучного інтелекту, роботизації, автоматизації виробничих процесів, платформенної економіки та нових моделей організації праці формує принципово нові умови соціально-економічного розвитку, в яких традиційні підходи до регулювання зайнятості втрачають свою ефективність. Тому виникає об'єктивна потреба не лише фіксувати зміни кількісних параметрів зайнятості, а досліджувати трансформацію її структури як комплексний економічний процес.

Особливого значення ця проблематика набуває для України, де цифрова трансформація ринку праці відбувається під впливом комплексу додаткових факторів. Повномасштабна війна спричинила масштабне переміщення населення, зовнішню міграцію, втрати трудового потенціалу, релокацію підприємств, руйнування виробничої інфраструктури, зміну територіальної концентрації економічної активності та загострення дисбалансів між попитом і пропозицією робочої сили. Тому структурні зміни зайнятості в Україні формуються під впливом одночасної дії технологічних, економічних, демографічних, міграційних, інституційних та безпекових факторів.

Не менш важливим аспектом є інституційна складова трансформації ринку праці, оскільки традиційні інститути ринку праці не завжди відповідають умовам платформної, дистанційної та гібридної зайнятості. Поява нових форм зайнятості та нових моделей організації праці актуалізує необхідність адаптації трудового законодавства, систем соціального захисту, механізмів регулювання зайнятості та інструментів державної політики. Відповідно, цифровізація створює не лише технологічні можливості, а й нові соціально-економічні ризики, пов'язані з нестабільністю зайнятості, нерівністю доступу до цифрових можливостей, соціальним захистом працівників.

Актуальність дисертаційної роботи посилюється також недостатньою розробленістю методичного інструментарію для комплексного оцінювання структурних трансформацій зайнятості. Для ефективного державного регулювання недостатньо встановити факт зміни галузевої чи професійної

структури зайнятих, а необхідно встановити причинно-наслідкові зв'язки між цифровізацією, розвитком людського капіталу, економічною динамікою, соціально-поведінковими змінами та інституційним середовищем, а також оцінити можливі сценарії їх подальшої взаємодії, що і зроблено у дисертації.

Таким чином, тема дисертації Ткачука А.М. є актуальною з огляду на необхідність структурної перебудови українського ринку праці в умовах війни та майбутнього відновлення, цифрової трансформації економіки. Дослідження поєднує проблематику цифровізації, трансформації зайнятості, розвитку людського капіталу, інституційної модернізації та забезпечення стійкості національної економіки.

Тематика і зміст науково-теоретичних та прикладних розробок дисертаційної роботи у науковій площині відповідає визначенням у Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» напрямам – «фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави» та «інформаційні та комунікаційні технології» (п. 2 і 3 відповідно ст. 3). Теоретико-методологічна спрямованість дисертації відповідає положенням Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, яка визначає цифрову трансформацію, розвиток людського капіталу, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності економіки як важливі складові довгострокового розвитку України.

Аналітичні та рекомендаційні результати дослідження враховують сучасні пріоритети державної політики України у сфері зайнятості, цифровізації економіки, розвитку людського капіталу та структурної модернізації ринку праці. Зокрема, спрямованість дослідження безпосередньо кореспондує із Законом України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.01.2026 № 92-р, яким схвалено «Стратегію зайнятості населення України на період до 2030 року та операційний план заходів з її реалізації у 2026–2028 роках», у якій першою стратегічною ціллю визначено забезпечення своєчасного задоволення попиту роботодавців на робочу силу та цифрову трансформацію ринку праці. Безпосереднім нормативно-правовим підґрунтям цифрової складової дисертаційного дослідження є Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 № 1667-IX, розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації».

Отже, у широкому контексті тематика дисертаційної роботи Ткачука А.М. має безпосередній зв'язок із сучасним нормативно-стратегічним полем України у сфері зайнятості, цифровізації, розвитку людського капіталу, демографічної стійкості та повоєнного відновлення. Тому вибір теми дисертації є науково обґрунтованим, відповідає сучасним тенденціям розвитку економічної науки та актуальним потребам України. Спрямованість роботи на

виявлення закономірностей, факторів і механізмів трансформації структури зайнятості в умовах діджиталізації дає змогу розглядати її як дослідження важливого наукового та прикладного завдання, виконаного у руслі пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України, визначених Кабінетом Міністрів на період до 2030 року.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Тематика дослідження відповідає сучасним науковим підходам до вивчення проблем сталого соціально-економічного розвитку, цифрової трансформації економіки та модернізації механізмів державного регулювання ринку праці та, зокрема, сфери зайнятості.

Науково-прикладний характер представленої роботи підтверджується також тим, що вона виконувалася відповідно до основних напрямів наукових досліджень Національного університету «Запорізька політехніка» в межах наукової теми «Дослідження глобальних трендів світової економіки та визначення напрямів розвитку національного та регіонального бізнесу» (номер реєстрації 06018), де особисто автором обґрунтовано концептуальні основи впливу четвертої промислової революції на зайнятість населення в національному та глобальному контексті; Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» за темою «Соціально-економічні трансформації в умовах загострення глобальних суперечностей» (номер державної реєстрації 0124U002791), в межах якої автором було обґрунтовано зміну структури зайнятості в умовах діджиталізації. Це засвідчує, що характер виконаного дослідження свідчить про включеність наукових розробок у комплексні дослідження кафедр та університетів. Отримані автором результати розширюють зміст зазначених наукових тем, конкретизують їх окремі положення та сприяють розвитку наукових досліджень щодо трансформації сфери зайнятості під впливом інтенсивного впливу цифровізації на врахування цього у державному регулюванні соціально-трудових відносин, що підтверджує належний рівень зв'язку дисертації з науковими програмами, планами та тематикою науково-дослідних робіт.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Проблематика трансформації зайнятості широко представлена у працях вітчизняних і зарубіжних учених, однак більшість існуючих досліджень присвячена окремим аспектам цифровізації ринку праці, автоматизації виробництва або розвитку людського капіталу. Натомість комплексне дослідження структурних змін зайнятості як результату взаємодії економічних, соціальних, технологічних, демографічних та інституційних чинників залишається недостатньо розробленим. Недостатньо висвітленими залишаються також питання моделювання трансформаційних процесів, прогнозування можливих сценаріїв розвитку структури зайнятості та оцінювання ефективності інструментів державної політики в умовах прискореної цифровізації економіки, які знайшли відображення у дисертаційній роботі Ткачука А.М.

Важливою перевагою дослідження є його міждисциплінарний характер. Автор поєднує положення економічної теорії, економіки праці, цифрової економіки, теорії людського капіталу, інституціональної економіки, методів економіко-математичного моделювання та когнітивного аналізу, що дозволило сформувати цілісне бачення процесів трансформації структури зайнятості в національній економіці. Такий підхід забезпечує комплексність дослідження та підвищує наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Зміст дисертаційної роботи свідчить, що сформульовані автором наукові положення не мають декларативного характеру, а послідовно розкриваються через теоретичне узагальнення, статистичну перевірку та економіко-математичне моделювання. Логіка дослідження побудована від уточнення сутності базових понять з теми, релевантних трансформаційних процесів у сфері зайнятості, визначення соціальних, економічних, технологічних та інституційних чинників з метою напрацювання інструментів модернізації регуляторних механізмів зміни структури зайнятості під впливом цифровізації.

Аргументованість теоретичної частини забезпечується опрацюванням значного масиву наукових джерел, використанням бібліометричного та понятійно-категоріального аналізу, а також систематизацією еволюції наявних концепцій. Автор не обмежується узагальненням існуючих підходів, а формує структурно-логічну схему впливу цифровізації на сферу зайнятості, виокремлює перспективні напрями її подальшої трансформації з метою повоєнного відновлення, соціально-економічні очікування та можливі заходи державного впливу.

Емпіричні результати дисертації спираються на аналітичні матеріали міжнародних організацій, офіційні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства цифрової трансформації України та Євростату, інформаційно-аналітичні звіти щодо розвитку цифрової економіки здебільшого у 2010-2025 рр.

Для їх опрацювання застосовано взаємопов'язаний комплекс методів: Під час виконання завдань дисертаційної роботи застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукового абстрагування – при визначенні сутності понять «структура зайнятості» та «трансформація структури зайнятості»; метод історичного і логічного – при проведенні ретроспективного аналізу еволюції теоретичних підходів до дослідження зайнятості та її внутрішньої будови; системний аналіз – при дослідженні структури зайнятості як цілісної системи, що функціонує під впливом цифрових технологій та взаємодіє з іншими елементами національної економіки; індукції та дедукції – для аналізу сучасного стану та виокремлення тенденцій трансформації зайнятості; статистико-економічний аналіз – для оцінювання динаміки показників зайнятості, виявлення тенденцій цифровізації ринку праці та кількісного виміру структурних змін; когнітивне моделювання – для формалізації причинно-наслідкових зв'язків між ключовими факторами цифрової трансформації та змінами структури зайнятості, а також при розробці сценаріїв її трансформації в умовах

діджиталізації; методи нечіткої логіки – при розробці моделі сценарного прогнозування трансформації зайнятості під впливом цифровізації; методи сценарного прогнозування – при розробці сценаріїв розвитку структури зайнятості в умовах невизначеності цифрової економіки. Така послідовність методів відповідає поставленим завданням та дає змогу перевірити об'єктивність проміжних висновків на різних рівнях аналізу.

Автором здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних засад трансформації структури зайнятості в умовах діджиталізації, систематизовано сучасні наукові підходи до оцінювання структурних змін на ринку праці, розроблено методичний інструментарій аналізу відповідних процесів, запропоновано когнітивну модель взаємозв'язків факторів трансформації структури зайнятості та сценарний підхід до прогнозування її розвитку в умовах цифрової економіки. Результати прогнозування не відокремлені від основної логіки дослідження. Важливо, що запропоновані автором наукові положення мають не лише теоретичне значення, а й орієнтовані на практичне використання під час формування державної політики зайнятості, удосконалення механізмів розвитку людського капіталу та адаптації ринку праці до сучасних цифрових викликів.

Отже, ступінь обґрунтованості основних положень дисертації визначається не лише широтою використаної інформаційної бази, а насамперед послідовністю дослідницької процедури: від постановки проблеми й формування системи показників — до статистичної перевірки зв'язків, прогнозування та розроблення прикладних сценаріїв. Сформульовані висновки відповідають змісту проведених статистичних моніторингів, а рекомендації логічно випливають із результатів теоретичної та емпіричної частин роботи.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом автора, його опублікованими науковими працями дає можливість погодитися з наступними положеннями, які винесені автором на захист на предмет наукової новизни і відображають його особистий внесок:

Вперше розроблено інтегрований методичний підхід до оцінювання та прогнозування трансформації структури зайнятості в умовах діджиталізації, який базується на поєднанні когнітивного та нечіткого моделювання в межах єдиної діагностично-аналітично-прогностичної системи, що дозволяє враховувати багатфакторний характер трансформації структури зайнятості, моделювати альтернативні траєкторії її розвитку та формувати науково обґрунтовані рекомендації щодо стратегічного управління структурними змінами ринку праці в умовах цифровізації.

удосконалено:

- категоріальний апарат теорії зайнятості уточнено шляхом конкретизації змісту понять «структура зайнятості» та «трансформація структури зайнятості». На відміну від існуючих підходів, «структуру зайнятості» визначено як цілісну багаторівневу та багатовимірну систему, що інтегрує

просторово-галузевої, професійно-кваліфікаційної, інституційної й організаційної параметри трудового потенціалу суспільства та функціонує як трансляційний механізм перенесення технологічних імпульсів постіндустріальної стадії розвитку економіки та процесів цифровізації у якісні характеристики людського капіталу, за рахунок чого забезпечується життєстійкість національної економіки в умовах екзогенних шоків і безпекових викликів; поняття «трансформація структури зайнятості» запропоновано розглядати як багатовимірний процес якісної перебудови взаємопов'язаних структурних компонентів сфери праці під впливом економічних, технологічних, інституційних, соціально-поведінкових, демографічних та безпекових чинників, результатом якого є формування нової моделі зайнятості в умовах цифровізації економіки;

- теоретико-методичний підхід до оцінювання структурних змін зайнятості в умовах цифровізації, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на поєднанні кількісного аналізу структурних параметрів зайнятості з оцінкою якісних змін у характері праці, професійно-кваліфікаційній структурі та вимогах до компетентностей працівників, що дозволило виявити закономірності трансформації зайнятості під впливом цифрових технологій;

- концептуальні положення щодо впливу цифровізації на трансформацію структури зайнятості, які, на відміну від існуючих, розкривають механізми впливу цифрових технологій та платформних моделей економічної діяльності на формування нових професій, поширення гнучких форм зайнятості, зміну професійно-кваліфікаційної структури робочої сили та зростання ролі безперервного розвитку людського капіталу, що дозволило поглибити розуміння закономірностей структурної модернізації ринку праці в умовах цифрової економіки;

набуло подальшого розвитку:

- систематизація чинників трансформації структури зайнятості шляхом виокремлення економічних, соціально-поведінкових, демографічних, інституційних, технологічних, безпекових чинників і тих, що пов'язані з людським капіталом, з подальшим встановленням логіки їхньої взаємодії через відповідні механізми впливу на галузеву, професійну, кваліфікаційну, територіальну, інституційну й організаційну складові зайнятості. Це дозволило сформувати концептуальну модель трансформації структури зайнятості в умовах цифрової економіки та обґрунтувати взаємозв'язок між структурними змінами ринку праці, розвитком людського капіталу і технологічною модернізацією економіки;

- методичні підходи до сценарного прогнозування трансформації структури зайнятості в Україні в умовах діджиталізації на основі апарату нечіткої логіки, який, на відміну від описових сценарних методик, формує альтернативні траєкторії трансформації зайнятості як математично обґрунтовані конфігурації факторного простору, отримані шляхом варіювання вхідних параметрів нечіткої моделі з подальшою дефазифікацією результатів, що дає змогу інтерпретувати кожен сценарій не як ізольовану точку прогнозу, а як сферу факторного простору з якісно однорідною поведінкою системи в

межах визначених порогових значень.

5. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію та достатньою мірою відображені у наукових публікаціях автора. Опубліковані праці охоплюють ключові теоретичні, методичні та прикладні положення дисертації, відображаючи логіку проведеного дослідження: від формування концептуальних засад дослідження трансформаційних процесів в сфері зайнятості до розроблення методичного інструментарію їх прогнозування під впливом цифровізації та обґрунтування практичних рекомендацій щодо перспективних змін структури зайнятості з урахуванням пріоритетів повоєнного відновлення, зменшення цифрової нерівності в контексті соціально-економічного розвитку національної економіки. Результати дослідження оприлюднено у 14 наукових працях, з яких 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у наукометричній базі Scopus, 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 8 тез — у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Основні наукові результати дисертації знайшли належне відображення у фахових публікаціях, а їх апробація на наукових конференціях підтверджує науковий інтерес до запропонованих автором підходів та отриманих результатів.

Аналіз змісту опублікованих праць свідчить, що вони у повному обсязі висвітлюють наукові положення, які виносяться на захист, відображають особистий внесок здобувача у вирішення поставленого наукового завдання та забезпечують достатній рівень апробації результатів дисертаційного дослідження. Таким чином, повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях слід визнати достатньою, а вимоги щодо оприлюднення основних наукових результатів дисертації — виконаними.

6. Практичне значення одержаних результатів

Теоретичні результати дослідження використано в освітньому процесі Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», зокрема при викладанні навчальних дисципліни «Національна та інституціональна економіка», «Глобальні тренди соціально-економічного розвитку» (довідка про впровадження від 22.05.2026 р. № 13/44-33/2). Також теоретичні узагальнення, методичні розробки та аналітичні матеріали можуть бути використані у наукових установах та закладах вищої освіти під час виконання науково-дослідних робіт, підготовки аналітичних матеріалів, а також у викладанні навчальних дисциплін економічного спрямування, пов'язаних із соціальною політикою, державним регулюванням економіки, цифровізацією соціально-трудових відносин.

Практичне впровадження окремих результатів дисертації підтверджується відповідними довідками про їх використання у діяльності органів влади, організацій/підприємств, а саме: Запорізької обласної ради при прогнозуванні альтернативних траєкторій розвитку ринку праці та при розробці рішень, спрямованих на подолання цифрової нерівності між

територіальними громадами області (довідка від 23.06. 2026 р. № 01-27/0045); Запорізької торгово-промислової палати при актуалізації внутрішніх процедур оцінювання професійних і кваліфікаційних навичок та надання методичної підтримки підприємствам-членам (довідка від 20.04.2026 р. № 123/364); на дочірньому підприємстві «Формат-Київ» ТОВ «Глобал транс інвестментс» при проведенні внутрішнього аудиту робочих місць, розробці щорічного плану навчання та підвищення кваліфікації співробітників (довідка від 03.06.2026 р. № 030626/FK1); ДП «ЕКРАН-ВІКНОСВІТ» ТзОВ «ЕКРАН» у процесі модернізації підприємства та цифровізації виробничих процесів (довідка від 05.05.2026 р. № 13). Це свідчить про затребуваність запропонованих автором розробок та можливість їх ефективного використання.

Практичний інтерес до результатів дисертаційної роботи полягає у можливості використання запропонованих автором наукових положень, методичних підходів та практичних рекомендацій під час формування державної політики у сфері регулювання соціально-економічного розвитку, модернізації соціально-трудових відносин, розвитку цифрових компетентностей населення та зменшення цифрової нерівності. Розроблений методичний інструментарій може бути використаний органами державної влади й місцевого самоврядування для оцінювання соціально-економічних наслідків зміни структури зайнятості, підготовки стратегічних управлінських рішень щодо визначення пріоритетних напрямів поглиблення цифровізації у сфері зайнятості.

7. Аналіз змісту та структури дисертації

Структура дисертаційної роботи є логічною, цілісною та повною мірою підпорядкована досягненню поставленої мети й виконанню визначених завдань дослідження. Послідовність викладення матеріалу забезпечує системне розкриття проблематики — від теоретичного осмислення процесів трансформації структури зайнятості під впливом цифровізації до обґрунтування методичних підходів до їх моніторингу і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання нових моделей реалізації соціально-трудових моделей.

Цифрова трансформація підвищує значення освіти, професійної підготовки, цифрових компетентностей, здатності до перенавчання та адаптації до нових технологій. Водночас невідповідність між структурою підготовки кадрів і потребами цифрової економіки може посилювати структурне безробіття та дефіцит працівників за окремими професіями. Тому трансформацію структури зайнятості автором обґрунтовано розглянуто у нерозривному взаємозв'язку з процесами формування, розвитку та використання людського капіталу.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, що відповідає загальноприйнятим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. У вступі автором належним чином обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет, сформульовано наукову новизну,

практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та публікації, що забезпечує чітке розуміння концепції дисертаційної роботи.

Перший розділ присвячений дослідженню теоретико-методологічних засад трансформації структури зайнятості в умовах цифрової економіки. Автор систематизує сучасні наукові підходи до трактування понять «зайнятість», «структура зайнятості», «діджиталізація», «цифрова трансформація» (с. 28–49), критично аналізує еволюцію наукових концепцій розвитку ринку праці та людського капіталу (с. 28–49), приділяє особливу увагу визначенню факторів, що формують сучасні структурні зміни зайнятості (с. 50–74), узагальнює світовий досвід дослідження цифрової трансформації соціально-трудових відносин (с. 75–95). Теоретичний аналіз відзначається комплексністю, критичністю та достатнім рівнем наукового узагальнення.

Другий розділ має аналітико-методичний характер і присвячений оцінюванню сучасного стану та тенденцій трансформації структури зайнятості в Україні (с. 98–153). Автором проведено комплексний аналіз динаміки структурних змін за видами економічної діяльності, професійними групами та іншими соціально-економічними характеристиками (с. 98–139). Використано сучасний економіко-математичний інструментарій, статистичні методи аналізу, методи багатовимірної оцінки, когнітивного моделювання та сценарного прогнозування. Важливою перевагою розділу є прагнення автора не лише описати наявні тенденції, а й виявити причинно-наслідкові взаємозв'язки між рівнем цифровізації економіки, технологічними змінами та структурною перебудовою ринку праці.

Найбільший науковий інтерес становить третій розділ, у якому запропоновано авторські підходи до прогнозування трансформації структури зайнятості та вдосконалення механізмів її державного регулювання (с. 157–227). Заслужовує на позитивну оцінку побудова когнітивної моделі взаємодії ключових факторів цифрової трансформації ринку праці (с. 168–191), а також використання методів нечіткого моделювання для формування альтернативних сценаріїв розвитку структури зайнятості (с. 192–226). Практична спрямованість дослідження забезпечується розробленням комплексу рекомендацій щодо розвитку цифрових компетентностей населення, адаптації системи професійної освіти до потреб цифрової економіки та підвищення ефективності функціонування ринку праці.

Виклад матеріалу характеризується належним рівнем наукової аргументації, логічністю та послідовністю. Автор широко використовує статистичний матеріал, графічні ілюстрації, таблиці та результати власних розрахунків, що значно підвищує доказовість сформульованих висновків і сприяє кращому сприйняттю отриманих результатів. Представлений фактичний матеріал є достатнім для підтвердження основних положень дисертації та демонструє високий рівень володіння сучасними методами економічних досліджень. Це свідчить про внутрішню цілісність роботи, належний рівень її структурної побудови, послідовність наукових розвідок.

У цілому зміст дисертації є завершеним, логічно структурованим і повністю відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Структура

роботи забезпечує комплексне висвітлення трансформації структури зайнятості в умовах діджиталізації, а послідовність викладу матеріалу засвідчує системність дослідження та належний рівень обґрунтованості сформульованих методичних положень і практичних рекомендацій.

8. Дотримання принципів академічної доброчесності

Оцінка дисертаційної роботи з позицій дотримання принципів академічної доброчесності не дає підстав для зауважень. Автором забезпечено належний рівень наукової культури дослідження: використані літературні джерела, результати досліджень інших учених та нормативно-правові акти коректно ідентифіковані та відображені у відповідних посиланнях, а власний внесок у розроблення наукової проблематики простежується в усіх структурних елементах дисертації. Характер викладення матеріалу, послідовність формування наукових положень, а також їх відповідність змісту опублікованих праць дають підстави вважати, що результати дослідження отримані автором самостійно. За результатами аналізу дисертації не встановлено ознак порушення принципів академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження

Наголошуючи на загальній позитивній оцінці, вважаю за доцільне і необхідне висловити зауваження та положення дискусійного характеру, обговорення яких покликане стимулювати наукову думку автора дисертації та учасників процедури її захисту на подальше продукування наукових положень щодо розвитку даного наукового напрямку:

1. Безумовною перевагою дисертації є комплексне дослідження структурних змін зайнятості під впливом діджиталізації, але водночас автор основну увагу приділяє аналізу технологічних і соціально-економічних факторів, тоді як інституційні механізми адаптації ринку праці до цифрових трансформацій соціально-трудових відносин (модернізація трудового законодавства, регулювання платформенної зайнятості, нові форми соціального страхування) не отримали належного розвитку в роботі.

2. Автор об'єктивно зазначає, що «структура зайнятості виконує функцію специфічного трансформаційно-трансляційного механізму, що забезпечує безперервне перенесення імпульсів розвитку між технологічним базисом та фінальними параметрами економічного зростання» (с.72). Але при цьому слід визнати дискусійним представлена автором черговість у загальній архітектоніці національного господарства компонент «структура зайнятості» та «людського капіталу» (рис. 1.5, с.73). Оскільки людський капітал та сфера зайнятості пов'язані між собою дуальним взаємозв'язком у процесі кругообігу та обміну (табл. 1.12), то вони на різних стадіях відтворення людського капіталу (формування, розвитку, нагромадження, використання, відновлення) перебувають у змінній релевантності взаємодії, що доцільно врахувати у схемі запропонованої моделі.

3. Автор широко використовує міжнародні статистичні дані та результати зарубіжних досліджень (пп. 2.2–2.3), однак окремий порівняльний аналіз досвіду країн Європейського Союзу щодо адаптації ринку праці до цифрової трансформації міг би бути більш системним за рахунок оцінювання

ефективності програм цифрового навчання, перекваліфікації працівників, розвитку концепції lifelong learning та активної політики зайнятості. Такий аналіз дозволив би більш переконливо обґрунтувати можливості адаптації відповідних практик до українських умов.

4. Автор переконливо обґрунтовує основні тенденції структурних змін зайнятості під впливом діджиталізації (розділ 2), однак поза межами детального аналізу залишаються окремі довгострокові соціально-економічні ефекти, зокрема вплив цифрової трансформації на якість зайнятості, масштаби соціальної нерівності, трансформацію системи соціального захисту та міжпоколінні відмінності на ринку праці. Водночас структурні зміни зайнятості мають виражений соціальний вимір, оскільки різні категорії населення неоднаково адаптуються до цифрових трансформацій. При цьому особливої уваги потребують питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, молоді та інших груп населення у нову структуру ринку праці. У перспективі післявоєнного відновлення саме ефективне залучення та розвиток трудового потенціалу населення значною мірою визначатимуть спроможність України забезпечити економічне зростання. Поглиблення цього напрямку дослідження є перспективним для подальших наукових розвідок.

5. Практична спрямованість результатів дослідження у пп. 3.2–3.3 не викликають сумнівів, однак окремі рекомендації щодо державного регулювання трансформації структури зайнятості сформульовані на достатньо високому рівні узагальнення. Зокрема, більшої конкретизації потребують питання визначення відповідальних інституцій, механізмів фінансування запропонованих заходів, етапності їх реалізації та системи оцінювання ефективності запропонованих управлінських рішень щодо модернізації державної політики, яка враховує спрогнозовані автором зміни структури зайнятості у перспективному періоді.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну наукову цінність дисертації та можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

Загальні висновки

Дисертаційна робота Ткачука Артема Миколайовича є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне науково-прикладне завдання щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження трансформації структури зайнятості в національній економіці та розробки методичних підходів до її оцінювання і прогнозування в умовах діджиталізації.

Зважаючи на актуальність вирішених в дисертації завдань, отриманих наукових висновків, теоретично обґрунтованих принципових наукових положень, використаних сучасних методів наукових досліджень та підтвердженої практичної значимості можна стверджувати, що дисертація відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 051 Економіка, вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових

установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і пп. 6-8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор – Ткачук Артем Миколайович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

професор кафедри міжнародної економіки
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
доктор економічних наук, професор

Наталя УШЕНКО

